

ה מס פוא

בעית פיתוח הרפת קשורה קשר ישיר ביכולת המשק לספק את המזון המגוון הנדרש להאבסתה. האבסה מאוזנת קובעת את רמת התנובה. יחידות המזון צריכות להיות מורכבות ממזון מרוכז, גם ועסיסי ביהם מחושב, לכן לא יכולה רפת להתפתח בתנאי פלחה חרבה. עם קידוח באר א' בשנת 1932 בא המפנה. אמנם טרם היה הנסיון הדרוש בגידול סוגי המספוא בהשקאה. אותם האנשים, אשר היוו את גרעין קבוצת המספוא ביגור, נסיונם היה בחבל-ארץ אחר — בעמק יזרעאל המזרחי, שם האקלים אחר, האדמה שונה והמשקעים מועטים. תנאים אלה, השפעתם על גידול הצמח ותנובתו מכרעת לפעמים. בעמק זבולון היינו החלוצים להניף הטוריה על תלם ההשקאה. עמלנו קשות כדי להתגבר

על הקשיים של אדמת־טיין כבדה, לא מחלחלת: צמאון הצמח, עודף הרוויה, התנדפות יתרה, רקבון השורש, מחלות ומזיקים ועוד. לאט לאט רכשנו את הנסיון והסתגלנו לתנאי אדמת יגור ועלינו על דרך המלך.

בשנת 1933 קצרנו את שלושים וארבעה הדונמים הראשונים תירס ירוק וארבעים דונם תלתן. יכול התלתן — 11 טון לדונם. כל העיבודים — לרבות הובלת הזבל מגבעת חרתיה — נעשו בבהמות עבודה. הזריעה נעשתה בידים. מים בצמצום — 40 מ"מ"ע לשעה להספקת היישוב, המספוא, גן־הירק והמשתלות. לשדה הגיעו המים בצנור, בקוטר קטן, ובשדה — בתעלות עפר, אשר גרמו לאיבוד מים והריב עליהם בין הענפים לא שכך הרבה זמן. הקציר נעשה בחרמשים וההובלה בבהמות־עבודה ובעגלות עם גלגלי עץ. בחורף היינו מוכרחים להוציא את הירק באלונקות אל הכביש, כי העגלות טבעו בבוץ. תנאי עיבוד אלה העלו את מחיר יחידת המזון העסיסי פי $3\frac{1}{2}$ ממחיר יחידת מזון מרוכז. מכיון שהמזון העמיסי היוני לפרה, עמדה השאלה הבוערת של הוזלת מחיר יחידת מזון זו. החלפנו את המשארה ותפוקת הבאר עלתה ל־100 מ"מ"ע לשעה. הוחלף גם הצנור המוביל לשדה ל־8", ובשדה בנו תעלות מובילות מביטון. זה נתן אפשרות להגדיל את שטח המספוא ל־80 דונם תלתן וסיפקנו לרפת 4 עגלות ירק ליום. אז היתה זו כמות ניכרת. מחיר יחידת המזון העסיסי ירד בהרבה.

בשנת 1936 חצינו את כביש כפר חסידים, וממערבו הנחנו קו צנורות 8" להשקאת שטח 320 דונם והפרדס. נוצרו אפשרויות — ואנו מנצלים אותן — לגוון מנת המזון. זרענו סלק־מספוא ואספסת בשדה ודלעת־המספוא בשורות, בפרדס. בשנה זו סיפקנו לרפת 1657 טון תלתן, 454 טון תירס ירוק, 151 טון סלק, 74 טון אספסת, 23 טון אפונת־בקר ו־6 טון סטריה. האספסת התאזרחה במשק עד היום. היא תופסת מקום נכבד בהאבסה הרפת. חשיבות מיוחדת לגידול זה הודות לתכולת החלבון הגבוהה שלו, שהוא מאבות התזונה של החי. המלחמה במזיקים ובמחלות בימים ההם מתנהלת באמצעים פרימיטיביים ביותר. מרססים מוטוריים טרם היו במשק ובפתיונות בלבד קשה להשתלט על המזיקים והמחלות השונות. יש צורך ליישר את השטח. בעזרת סקרייפרים — מגרדים — רתומים לבהמות הצלחנו ליישר חלק מהשטח והמצב השתפר.

באותן השנים — שנות המאורעות — הוספנו 180 דונם למספוא בחרתיה. ההשקאה נעשתה בלילות בלווי משמר מזוין, כי הרפת גדלה ויש לספק לה את מנת המזון ההכרחית והן לא נפסיק התפתחותנו בגלל המאורעות.

ב־1938 השתתפו 2 חברים מהענף בקורס למספוא שהתקיים ברחובות. ראשוני הקורסנטים להרחבת הידיעות וגידול התנופה. עם שובם הנהיגו את שיטת מחזור הזרעים ה־5 שנתית. בסוף שנת 1939 חל מפנה כביר בענף. הרפת גדלה מאד וגם הצבא הבריטי בארץ ביקש מספוא לסוסיו. אז כבר פעלה בארץ ב' ובעבודת לילה עמדה לרשותנו כמות מים של 200 מ"מ"ע לשעה. הרחבנו את השטחים וע"י כך הגענו ל־6,000 טון ירק לשנה, שהם כ־750 אלף יחידות מזון. ב־1942 עשינו לראשונה 100 טון תחמיץ מתלתן ופרי הדר — 15,000 יחידות מזון עסיסי, מאכל תאוה לפרה.

ב־1943 בנינו את בריכת העפר בעבר הקישון המכילה 3000 מ"מ"ע מים. כך ניתנה לנו אפשרות לאגור מים בלילה לשימוש בהם ביום, בזרם גדול. 500 מ"מ"ע מים לשעה הזרמנו לערוגות הרחבות. חסכנו ימי עבודה. הרווחנו שטח מיזרע והדברנו עשבית הבר. שני הישגים ארציים לזכותנו באותה תקופה. לאחר תקלות רבות בהובלת הזבל האורגני ישר במזבלות, התחלנו להוביל את הזבל מהערימה לשדה במכוניות, ובשדה העמסנו אותו

במזבלות לפיזור. שוב חסכנו ימי עבודה, מנענו שברים וקלקולים במזבלות, והעיקר, הרווחנו זמן, זיבלנו את השדות בזמן. חשיבותו של דבר זה יבין וירגיש רק היוגב. גם זריעת הסלק הוקדמה לתחילת אוגוסט, למען יספיק לגדול עד בוא הגשמים הרבים ויוכל לעמוד בשטח המוצף. שני הישגים אלה התבטאו מידית ביבול גבוה ונתקבלו כשיטות יעילות בכל הארץ. בשנת 1949 קנינו את הקומביין הראשון לירק. שמנו את החרמשים במוזיאון, בצריף המספוא; את הבהמות והעגלות הפקדנו בידי החצרן ואנו עברנו לקציר והובלה מיכניים. גם הדישון בזבל כימי — חנקני וזרחני — עבר מעבודת ידיים לעבודה מוטורית. בזאת נעזרנו ע"י הפלחים, ממשפחת גידולי-שדה גם הם — היה בכך חסכון נוסף בימי עבודה לדונם מושקה.

ב-1951 זרענו לראשונה את זן ה"לגונה" — זן תירס המצטיין בנוף גבוה ותנובה רבה. ע"י כך הכפלנו את היבול מ-4 ל-8 טון ירק לדונם. עד מהרה הזמין "הזרע" אצלנו חלקת זרעי "לגונה" להפצה בארץ. אותה שנה זרענו גם את החלקה הראשונה של מרעה זרוע, אשר הוכיחה עצמה בכדאיותה וכבר שנה אחת לאחר-מכן הרחבנו את המרעה הזרוע עד ל-240 דונם. נוסף שטח ירוק תמיד, לפרות למרעה, לעין לראווה, ולחג הבכורים לכנס עם.

בשנת 1953 החלטנו לרשת שטח גדול בעבר הקישון, לרכוש זכויות מים מ"מקורות" ולעבור להשקאה בהמטרה. שיטה זו הביאה לחיסול בריכת העפר ולביטול הדפנות והתעלות. כך נוסף עוד שטח מזרע, כלומר, תוספת יבול לדונם.

ב-1956 הושלם מפעל טיהור מי-הביוב שלנו. אלפי מ"ע מים שזרמו לקישון ולים, מנוצלים כעת להשקאת המספוא ומחיר יחידת המזון העסיסי ירד למחיר נורמלי. באפשרותנו לגדל גם גרעינים בהשקאה. הנסיונות בגידול תירס לגרעינים בהשקאה אינם עולים יפה. עוברים להשקות שטחי סורגום ובוה מצליחים הרבה יותר.

בורות התחמיץ גם הם "צומחים" וכיום יש לנו בורות ל-2000 טון תחמיץ. חשיבותו של התחמיץ לא רק בטעמו הטוב לחך הפרה ובערכו המזוני הרב, אלא גם בויסות מנת המזון העסיסי, המאפשר הספקתו לרפת בתקופות "יבשות" מדי או רטובות מדי בשדה. כיום בונים עוד בור גדול לתחמיץ, כהכנה לקראת הגדלת שטחי המספוא הנמצאים בשדותינו בתל-חנן ואשר יושקו במימיו של מכון הטיהור שהוקם ע"י עיריית חיפה.

הנה כך עברה תקופה של מאמצים ולבטים, אשר בה נרכש נסיון בעבודה קשה ומפרכת, בצעידת שלב שלב מהפרימיטיביות אל הקידמה, וכיום עומד ענף המספוא על תלו, ממוכן, מטופח, מנוקז ומיושר, ומצפה מעובדיו לניצול כל האפשרויות הגנוזות בו.

*

בינתיים השנים עשו את שלהן. החברים, אנשי ענף המספוא, אשר עבדו בתנאים קשים: קציר בחרמשים, סחיבת אלונקות עמוסות-ירק בבוץ החורפי של יגור ובעבודות ידיים אחרות — יוצאים לאט לאט מהענף עקב הגיל והמחלות. הם לא חסו על עצמם ושמרו בכל התנאים על הספקה סדירה של ירק לרפת ומאמצייהם לא היו לשוא. עתה עובר הענף בהדרגה לבני הדור השני, כאשר החברים המבוגרים מלווים אותם בעין טובה ומוסרים לידיהם יחד עם הענף נסיון וידע שנרכש תוך עמל מפרך במשך שלושים שנה.